

Making Slovakia a Better Business Place

SME SURVEY

CONFERENCE

Main Partner: **ERNST & YOUNG**
Quality In Everything We Do

Partners:

KNO Slovensko

SÚHRNNÁ SPRÁVA

ÚVOD

Jedným z hlavných cieľov Americkej obchodnej komory na Slovensku (AmCham) je zlepšiť podnikateľské prostredie pre všetkých – či už sú to miestne spoločnosti, zahraniční investori, veľké alebo malé podniky. Z poslednej správy Svetového ekonomického fóra vieme, že konkurencieschopnosť Slovenska, ktoré bolo ešte pomerne nedávno vnímané ako atraktívna krajina na podnikanie, v posledných rokoch klesá. Dnes už nemôže ťažiť z povesti stredoeurópskeho tigra a krajiny s ideálnou pozíciou uprostred Európy, lacnou pracovnou silou a zaujímavými stimulmi pre investorov.

Svetová hospodárska kríza výrazne zvýšila nároky štátov, podnikateľov aj radových občanov. Konkurencia medzi svetovými ekonomikami rastie, čo od vlád

predpokladá oveľa väčšiu zodpovednosť a tvorivosť, pretože sa už nemožno spoliehať iba na prirodzené výhody. V roku 2009 sme v AmCham organizovali rozsiahly prieskum medzi zahraničnými investormi, ktorý poukázal na hlavné problémy Slovenska ako konkurencieschopnej ekonomiky. Vzhľadom na to, že podstatnú časť našej členskej základne tvoria menšie firmy, rozhodli sme sa teraz zamerať špeciálnu pozornosť na potreby rozvoja malých a stredných podnikov (MSP). Napriek tomu, že sa o nich v médiách nehovorí ani zďaleka toľko ako o významných zahraničných investoroch či veľkých domácich zamestnávateľoch, práve MSP sú mimoriadne dôležitou súčasťou hospodárstva. V rámci Európskej únie je až 99% spoločností zaradených práve do tejto kategórie, pričom sa na tvorbe európskeho hospodárstva podieľajú 60 percentami. Preto je ich názor relevantný. V rámci iniciatívy AmCham sme zorganizovali

prieskum o potrebách MSP, ktorého cieľom bolo zistiť, čo by nová slovenská vláda mohla – a mala – zabezpečiť pre menšie firmy, aby sa im na Slovensku lepšie podnikalo. Prieskum sa konal v mesiacoch august až november 2010. Základom bol internetový prieskum uskutočnený dotazníkovou formou v čase od 8. septembra do 5. novembra, ktorý dopĺňali osobné hĺbkové rozhovory a moderovaná skupinová diskusia so zástupcami vybraných firiem.

Celkove sa na prieskume AmCham zúčastnilo 115 firiem, ktorých názory a odporúčania týkajúce sa podnikateľského prostredia na Slovensku sme zhrnuli do troch hlavných kapitol: 1. Legislatíva a súdnictvo, 2. Administratívne zaťaženie a korupcia, 3. Finančné otázky a zamestnávanie.

Making Slovakia a Better Business Place

I. LEGISLATÍVA A SÚDNICTVO

Podľa prieskumu poskytuje práve oblasť legislatívy a súdnictva najväčšiu príležitosť na zlepšenie kvality podnikateľského prostredia na Slovensku, a tým aj zvýšenie konkurencieschopnosti krajiny. Legislatívne prostredie na Slovensku je podnikateľmi všeobecne vnímané ako nestabilné - s príliš častými zmenami, komplikovanou a často nejasnou legislatívou, ktorá núti podnikateľov aj pri menších právnych úkonoch vyhľadávať expertnú pomoc, ak nechcú riskovať, že porušia zákon. Nedôvera malých a stredných podnikov v právny systém a nestrannosť súdov sa prejavuje vysokými percentami nesúhlasných odpovedí prakticky v každej otázke.

Vyššie 90% respondentov sa domnieva, že slovenské súdy nepodporujú spravodlivé riešenie súdnych sporov (graf 1). Dĺžku konania procesov považuje za neprimeranú až 94,5% opýtaných, a u podnikov s počtom zamestnancov menej ako desať, je táto nedôvera vyššie 98-percentná (graf 2). Na dôvažok, takmer 90% podnikateľov, ktorí sa zúčastnili na tomto prieskume, si myslí, že zodpovedné úrady nedokážu verejnosti dostatočne objasniť podmienky pre právne úkony (graf 1).

II. ADMINISTRATÍVNE ZAŤAŽENIE A KORUPCIA

Najmä pre menšie firmy je administratívne zaťaženie spojené s podnikaním jedným z kľúčových faktorov v ich rozvoji. Vzhľadom na finančné náklady a personálne vyťaženie môže byť nadmerné a neodôvodnené zaťažovanie podnikateľov dôvodom neochoty podnikať alebo snáh vyhýbať sa dodržiavaniu komplikovaných a nejasných pravidiel. Komplikovaná administratíva a korupcia je problémom aj pre väčšie spoločnosti a zahraničných investorov, pre ktorých sa tak podnikanie predražuje a môže ovplyvniť rozhodnutie presunúť sa do inej krajiny. V prípade menších podnikov však môže bezprostredne ohrozovať ich existenciu.

Pokiaľ ide o administratívne zaťaženie pri zakladaní a počas fungovania spoločností, situácia na Slovensku sa postupne zlepšuje, ale pretrvávajú výhrydy k určitým oblastiam. Proces zakladania firmy na Slovensku považuje väčšina respondentov za pomerne efektívny (vyššie 66%) a náklady sa tým spojené za primerané (74%). Problém však predstavujú výdavky spojené s ďalšími byrokratickými požiadavkami na firmy. Tieto náklady - merateľné v čase a peniazoch - sú pre 68% podnikateľov brzdou (graf 3). Napríklad, pokiaľ ide o stavebné povolenia (aj keď to rieši len menšia skupina podnikateľov), takmer 79% všetkých respondentov sa sťažovalo, že ich vybavovanie je komplikované a trvá

Slovenské súdy v súčasnosti nemajú medzi podnikateľmi veľkú dôveru. K jej zvyšovaniu by napomohlo upevniť zodpovednosť oboch strán sporu, aj súdu samotného, aby neexistoval priestor na obštrukcie.

„Súdy nie sú vnímané ako partner pri riešení sporov, ale skôr ako strašiak a nedôveryhodné inštitúcie.“

Komentár respondentu

Súčasný systém podľa podnikateľov, ktorí sa zúčastnili na prieskume AmCham umožňuje (a súdy to tolerujú) rôzne obštrukcie žalovanej strany ako umelé naťahovanie procesov opakovaným ospravedlňovaním zo zdravotných dôvodov či zmenami advokátov. Dokonca aj právne firmy hovoria, že výsledok a dĺžka súdnych konaní na Slovensku sú značne nepredvídateľné, a preto sa preferuje mimosúdne riešenie za každú cenu.

príliš dlho (graf 4). Pre malé firmy je to ešte vypuklejší problém (graf 5). Z podnikov, ktoré majú obrat menej ako 1 mil. eur ročne alebo pod 10 zamestnancov, je až 93% nespokojných s procesom vybavovania stavebného povolenia. Ďalším blokom je korupcia, ktorá podľa zaznamenaných odpovedí negatívne ovplyvňuje vyše 60% podnikateľov (graf 3).

„Ak sú podmienky jasne stanovené, jednoduché, vyčíslené, ľahko splniteľné a platné pre všetkých, vyhneme sa strate času, zbytočným nákladom a snahám niektorých ľudí pre vlastný prospech zastierať pravidlá.“

Komentár respondentu

Podľa výsledkov prieskumu AmCham 2010 nie je situácia v oblasti administratívneho zaťaženia zatiaľ kritická, aj keď je viacero oblastí, v ktorých sa musí Slovensko zlepšiť, aby sa mohlo porovnávať so skúsenejšími krajinami EÚ alebo dokonca aj s niektorými dravšími východnými ekonomikami. Trvanie procesu a poplatky spojené so založením firmy sú zjavne prijateľné aj v porovnaní so zahraničím. Drvivá väčšina podnikateľov však vidí kameň úrazu v prístupe, koordinácii a flexibilitě niektorých úradov, ako aj v nejasnom legislatívnom rámci a príliš komplikovanej administratíve, ktoré si vyžadujú od firiem dodatočné náklady a často odbornú pomoc.

Mnohí podnikatelia poukazujú tiež na nízku vymožitelnosť pohľadávok – neexistuje podľa nich funkčný systém a neúmerne dlho to trvá. Tu je jednoznačne potrebná úprava právneho vzťahu k tovaru z nezaplatenej faktúry, aby už zo zákona tovar prechádzal na nového majiteľa až po uhradení faktúry, a nie po jej vystavení.

Odporúčania respondentov prieskumu:

- Zabezpečiť skrátenie súdnych konaní a neakceptovať prieťahy (napr. pri ospravedlňovaní zo zdravotných dôvodov uplatniť pravidlo „trikrát a dost“, resp. vyžadovať špeciálny formulár alebo možnosť prešetrenia nezávislou zdravotnou komisiou; podobné pravidlo aplikovať pri opakovaných zmenách obhajcov)
- Dôsledne dodržiavať a zvýšiť kontrolu náhodného prideľovania prípadov sudcom bez možnosti obchádzať systém
- Uplatňovať efektívnejšiu a transparentnejšiu kontrolu činnosti sudcov (napr. vytvoriť archív záznamov z pojednávaní, ktorý by umožnil spätnú kontrolu, zverejňovať súdne rozhodnutia na internete)
- Urýchliť a zjednodušiť vymožitelnosť pohľadávok

Podpora zo strany štátnej správy je podľa firiem slabá – úrady nie sú dostatočne prepojené, záujemcovia nemajú k dispozícii komplexné informácie na jednom mieste a pre zahraničných podnikateľov spôsobuje komplikácie aj skutočnosť, že akékoľvek informácie sú dostupné väčšinou len v slovenčine. Firmy často zaťažuje administratíva, ktorá je vnímaná ako zbytočná, napr. opakované výpisy z obchodného registra alebo potreba podávať notársky overené oficiálne dokumenty, ktoré by mohli byť bezpečne dostupné pre všetky úrady v jednotnom elektronickom systéme. V mnohých prípadoch sa za problémami skrýva ľudský faktor – niekedy neodbornosť či neochota pracovníkov na úradoch a alibizmus. Aj keď podnikatelia priznávajú, že prístup ku klientom na úradoch sa v posledných rokoch zlepšil, naďalej prevláda pocit, že slovenské úrady namiesto kvalitného informovania a podpory stále viac kontrolujú a postihujú. Zahraniční podnikatelia majú skúsenosť, že v iných krajinách EÚ ich úradníci vítajú s kompletnými a presnými údajmi a sú schopní, ochotní a kompetentní sa záväzne vyjadriť ku konkrétnym otázkam. Toto je podľa podnikateľov priamo prepojené s problémom korupcie. Tá sa totiž objavuje v systéme iba tam, kde je na ňu priestor. Preto sa podnikateľom žiada väčšia transparentnosť pri nakladaní s verejnými prostriedkami a majetkom, lepšia koordinácia v štátnej správe a kvalitnejšie informácie od úradov o postupoch a

presných pravidlách. To by mohlo naraz eliminovať zbytočnú administratívu, dodatočné finančné náklady aj korupčné praktiky.

Korupciu dnes vnímajú mnohí z opýtaných podnikateľov ako súčasť mentality ľudí na Slovensku a bežne akceptovanú skutočnosť. K jej likvidácii, a tým zvýšeniu dôveryhodnosti a konkurencieschopnosti Slovenska, by pomohla aj urýchlená a kvalitná informatizácia štátnej správy. Údaje a skutočnosti, ktoré majú byť verejné, musia byť jednoducho a všeobecne prístupné. Úrady by mali začať viac vychádzať v ústrety menším podnikateľom a brať ich ako dôležitých zákazníkov. Na to však zrejme bude potrebné napraviť aj vnímanie podnikateľskej obce, ktoré podľa samotných podnikateľov v dnešnej spoločnosti nie je veľmi lichotivé. Medzi navrhovanými krokmi na zefektívnenie štátnej správy sa spomína i lepšia motivácia štátnych úradníkov, a to

finančným ohodnotením, ako aj vyššou mierou zodpovednosti. Keďže pomerne veľkú časť respondentov prieskumu tvoria živnostníci, nemožno nespomenúť aj opakovane spomínané problémy s určovaním predmetu podnikania podľa aktuálneho zoznamu živností. To je podľa podnikateľov v niektorých prípadoch zavádzajúce či limitujúce a nezodpovedá realite.

Odporúčania respondentov prieskumu:

- Zaviesť efektívny elektronický systém štátnej správy, ktorý eliminuje duplicitu činností a odbremení podnikateľov od zbytočnej administratívy
- Zaviesť komplexné centrá podnikateľskej podpory, ktoré by umožnili vybaviť agendu na jednom mieste - naraz, bez komplikácií a na základe fundovaných informácií dostupných nielen v slovenčine
- Prehodnotiť používanie kolokov a zaviesť

iné formy platieb (napr. platobnou kartou)

- Nahradiť povinnosť používať elektronický podpis jednoduchším zabezpečením (napr. prihlasovacím menom a heslom, ako je to v mnohých vyspelých krajinách).
- Zrušiť povinnosť definovať každý predmet činnosti podnikania, pokiaľ preň neplatia špeciálne podmienky (zaviesť všeobecné oprávnenie na podnikanie, s potrebnými výnimkami)
- Zaviesť efektívnu kontrolu a postihovanie korupcie v štátnej správe
- Zrovnoprávniť postavenie úradov a podnikateľov, tak aby aj úrady niesli zodpovednosť (napr. poskytovanie záväzných vyjadrení či odpustenie pokút v prípade chybných informácií)
- Uskutočniť formálnu previerku súčasného procesu udeľovania stavebných povolení s cieľom zvýšiť efektívnosť a eliminovať korupciu.

III. FINANČNÉ OTÁZKY A ZAMESTNÁVANIE

Výška daní, odvody a ďalšie náklady spojené so zamestnávaním sú rovnako dôležité pre zahraničných investorov, ako aj pre miestnych podnikateľov. Pre malé podniky s obmedzenými prostriedkami sú tieto faktory životne dôležité. V ich podnikateľskom cykle zohrávajú kritickú úlohu aj finančné otázky – od finančnej podpory v začiatkoch podnikania, cez doplnkové možnosti financovania, až po oneskorené uhrádzanie faktúr.

V našom prieskume sme sa najskôr pýtali na daňové zaťaženie na Slovensku, ktoré je podľa väčšiny adekvátne (graf 6). Takto sa vyjadrilo 68% respondentov. U skúsenejších podnikateľov, t.j. medzi firmami, ktoré fungujú viac ako 5 rokov, je toto percento ešte vyššie – 76% (graf 7). Počet spokojných daňovníkov však klesá v skupine malých firiem – od 61% u spoločností s obrátom do 1 mil. eur ročne, až na 45% u živnostníkov (graf 7). Na rozdiel od daní je drvivá väčšina podnikov nespokojná s odvodovým zaťažením - za príliš vysoké ho považuje takmer 83% respondentov. Okrem toho sa 68% firiem vyjadrilo, že by privítali spružnenie Zákonníka práce (graf 8).

Čo sa týka doplnkového financovania a stimulov pre malé a stredné podniky na Slovensku, je situácia ešte horšia. Bankové pôžičky sú podľa 74% respondentov komplikované až nedostupné (u malých podnikov si to myslí až 84% - graf 7). Tí, čo sa v minulosti pokúšali o získanie nejakých stimulov, boli v 74 percentách neúspešní (graf 10). U živnostníkov je to však 43%, čo naznačuje, že táto skupina má podľa všetkého lepšie možnosti a informačnú podporu (graf 11). V odpovedi na ďalšiu

otázku vyše 92% opýtaných tvrdí, že malé a stredné podniky prakticky nemajú prístup k iným formám financovania, ako sú rizikový kapitál, ručenie a pod. (graf 7)

„Ľuďom treba dať šancu, ak chcú začať niečo nové. Preto je nevyhnutné najmä začínajúcich podnikateľov stimulovať - napríklad znížením administratívy a odvodov, podporou zo strany úradov a finančných inštitúcií a predovšetkým prejavom dôvery. Malé podniky môžu vytvoriť v miestnych komunitách dosť veľa pracovných príležitostí.“

Komentár respondenta

Teda pokiaľ ide o daňové zaťaženie, v tom väčšina podnikateľov problém nevidí - aj keď vzhľadom na zmeny v niektorých ďalších krajinách už dnes prestáva byť 19-percentná rovná daň jednoznačnou výhodou Slovenska. Niektoré firmy sa však ponosujú na časté zmeny sadzby DPH a zložitý postup pri podávaní daňového priznania. Respondenti tohto prieskumu sa sťažovali aj na ťažkopádnosť daňových úradov pri informovaní a plnení svojich povinností v porovnaní s nekompromisným vyžadovaním dodržiavania termínov a pravidiel zo strany podnikateľov.

Podobne, ako v prieskume medzi zahraničnými investormi, aj medzi malými a strednými podnikmi sa často spomínali komplikácie spojené so zamestnávaním - ide predovšetkým o výšku odvodov, zložitú administratívu, ale aj nedostatočnú pružnosť Zákonníka práce (ZP). Podnikatelia sa zhodujú, že na Slovensku je dostatok

pomerne kvalifikovanej a motivovanej pracovnej sily, ale zamestnávanie je náročné. Ako problém vnímajú aj nedostatočnú prepojenosť vzdelávania s praxou a stále nízku mobilitu pracovnej sily. Pokiaľ ide o možnosti financovania, tie podľa výsledkov prieskumu nie sú na Slovensku dosť rozmanité. Podnikatelia často o nich ani nevedia a pociťujú akútny nedostatok spoľahlivých informácií o eurofondoch či verejnom obstarávaní. Majú tiež pocit, že štát by mal viac podporovať iné formy financovania - napríklad bankové pôžičky a stimuly - najmä pre menšie podniky a v prvých rokoch podnikania. Proces rozdeľovania štrukturálnych fondov a verejného obstarávania považujú väčšinou podnikatelia za príliš komplikovaný a netransparentný, čo podľa nich vytvára priestor na korupciu a deformovanie podnikateľského prostredia. Vážne problémy mnohým malým firmám spôsobujú oneskorené platby od klientov, nedostatočná ochrana veriteľov, ako aj rôzne bankové poplatky.

Odporúčania respondentov prieskumu:

- Zjednodušiť daňový systém a zaviesť jednotnú platbu daní a odvodov do sociálnej a zdravotnej poisťovne
- Znížiť odvodové zaťaženie o 10-15 percent
- Zjednodušiť zamestnávanie na dohody (aj študentov) a skrátené úväzky a celkovo spružniť Zákonník práce
- Podporiť financovanie MSP bankami, prípadne inými inštitúciami
- Zväziť daňové prázdniny pre začínajúcich malých podnikateľov
- Zvýšiť podporu podnikateľov na miestnej úrovni v snahe posilniť ich prepojenosť s komunitou a tvorbu pracovných miest v regiónoch

ZÁVER

Ako vidieť z prieskumu AmCham, na Slovensku existuje značný priestor na vylepšenie konkurencieschopnosti podnikateľského prostredia pre MSP. Podľa väčšiny sú hlavnými pozitívami rovná daň a pomerne jednoduchý proces zakladania firmy, ako aj colné predpisy, ktoré prehnane nekomplikujú cezhraničné obchodovanie. Pre rozvoj firiem je zas výhodou, že na Slovensku je v niektorých oblastiach stále nenasýtený trh, kde možno aplikovať dobré nápady, ktoré sa ujali v zahraničí.

Príležitosti na zlepšenie sa ponúkajú najmä v riešení otázok, ktoré podnikatelia vnímajú ako problematické: nefunkčnosť justície,

byrokracia a administratívna náročnosť mnohých úkonov vyžadovaných zákonom, nekoordinovanosť štátnej správy, vysoké odvody, nízka transparentnosť procesov, korupcia a rodinkárstvo a slabá podpora pre podnikateľov zo strany štátu. Pri viacerých otázkach sa ukázalo, že čím je firma väčšia a skúsenejšia (alebo ak má podporu zahraničnej materskej organizácie), tým menej vníma mnohé zo spomínaných prekážok ako neprekonateľné. Z rozsiahlych diskusií s podnikateľmi v rámci pracovných skupín AmCham však vyplynulo, že je to skôr dôsledok zmierenia sa s aktuálnym stavom a vec skúseností či prostriedkov.

Z prieskumu medzi malými a strednými podnikmi vyplýva ako priorita pre slovenskú

vládu potreba zjednotiť a zjednodušiť administratívu na všetkých úrovniach. To by podľa názorov podnikateľov značne uľavilo štátnej správe aj im samotným, pričom ušetrené prostriedky by sa dali využiť na ďalšiu podporu a rozvoj ekonomiky. Vo všeobecnosti je potrebné zlepšiť podporu MSP, ktoré sú chrbtovou kosťou ekonomiky a istotou regionálneho rozvoja - a to nielen podporu finančnú, ale aj administratívnu a morálnu. V tejto súvislosti viacerí respondenti prieskumu poukazujú na potrebu pozitívne ovplyvňovať postoje štátnych úradníkov a verejnosti, aby sa slovo „podnikateľ“ na Slovensku nespájalo s predstavami neseriózných špekulantov, ktorým ide len o ich vlastný prospech.

Za spoluprácu na tomto prieskume srdečne ďakujeme aj týmto týmto ľuďom a spoločnostiam:

Pavol Kopečný, Ecenter, Steven Kelly, KNO, Doc. Ján Bunčák a študenti 4. ročníka sociológie UK, Poradenské rozvojové centrum na Fakulte manažmentu UK, Peter Kolenič a Ivan Miniarik, SAP Slovensko, Andrej Viceník, VÚB, Juraj Bizoň, Bizoň & Partners, Roman Javorček, Volksbank, Gerard Koolen, Lugera, Milan Poliak, Elwa, Miro Koleník, CLASS Jazyková škola, Martin Sloboda, MS Agency, Maroš Kamenský, Iveta Griačová, Letisko Bratislava, Beata Hlavčáková, Nadácia Pontis, a David Ondrejko. A samozrejme, všetkým spoločnostiam, ktoré sa boli ochotné podeliť o svoje názory a návrhy na zlepšenie podnikateľského prostredia na Slovensku.

*AMERICAN CHAMBER OF COMMERCE
IN THE SLOVAK REPUBLIC*

BRATISLAVA OFFICE:

Crowne Plaza, Hodžovo námestie 2
811 06 Bratislava, Slovak Republic
Tel: (+421-2) 54 6405 34
Fax: (+421-2) 5464 0535
E-mail: office@amcham.sk

KOŠICE OFFICE:

Františkánska 5
040 01 Košice; Slovak Republic
Tel: (+421-55) 727 5500
Fax: (+421-55) 727 5213
E-mail: kosice@amcham.sk